

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Egy békeszózat körül.

A magyar nemzet létének harcát jelentő világháboru eseményei borultak ránk. Ez események közben a közélet versengő és gyakran ingoványba merült elemei is kiengesztelődve nagy és fenséges egységbe terelődtek. Évszázados torzsalkodásban élő fajokat és nemzetiségeket a közös sors tudata az erőket összesítő béke hatalmába hajtotta. Mikor pedig a magyar zsidóságra a megnövekedett hazafiui kötelességek eme nehéz, de dicsőséges korszaka elkövetkezett és oltárainkon lelkünk, vérünk és minden áldozataink *osztatlan* tüze kigyulladt, mikor a moszkovita rab-szolgaság alatt gyászos egységben szenvedő testvéreink felszabadulásának órája is ütött, mikor szent ünnepeinken már az ádáz harcok első áldozatai, hajléktalanná vált véreink és sebesült fiaink templomainkban megjelentek és az ószé solóm bimromov előtt velök fohászokban egyesültünk, de honszerelmünk példáinak fénykörében az egész zsidóság elleni indulatok setét lepkéi is kóvályogni kezdtek, az országos izraelita iroda vezetői az áldozatok fokozása, a segítő erők növelése, meg az oltalom és védelem hatályossága érdekében a maguk részéről is kísérletet tettek, hogy a pártokra szakadt magyar zsidóságban a béke utjait egyengessék, hogy az ekképpen bent megerősödve, minden külső viszontagsággal szemben is helyt állhasson.

Az Iroda körlevele nem bolygat szervezeti ügyeket, nem szól autonomiáról, sem egyről, sem többről, nem érint vallási vagy szertartási kérdéseket. Fátyolt kíván borítani a multnak vizályaira, jelentőségükön messze tulnőtt félreértéseire és tévedéseire. Az a szándéka és kérelme, hogy távolítsuk el gondolataink köréből mindazt, a mi bennük elválaszthat és keressük mindazt, a mi bennünket összeforraszt. Tehát a pártok békés közeledését célozza abban a reményben, hogy ily alapon a függő kérdések is megközelíthetők és döntésre vihetők legyenek. Nemcsak a haragtartó hitközségekhez, hanem ahhoz is fordult, a ki vezetőjük, bizalmuknak letéteményese és a Mindenhatónak jámbor szolgája, kinek színe

előtt naponta néhányszor az egész Izraelre kiterjedő békéért könyörög, lelkiismerettel fohászkodik.

Hát ez olyan nagy bűn, olyan nagy hiba? Hát ha azok, a kik a zsidóságban elfoglalt állásaik mellett a megegyezés iránt nyilvánuló vágyakkal és törekvésekkel való együttérzésüket ünnepélyesen és újfent dokumentálni kívánják és személyeikben, vagy az általuk képviselt irányban és intézményben keresett vagy gyanított akadályt vagy látszatot elhárítandók, a megegyezésnek útját állók felé testvérileg közelednek, ez igazán olyan szörnyű dolog, hogy becsületes zsidó ember e miatt haragra lobbanhat? Hát a békének, mint a további tárgyalások alapjának keresése nem állandó kötelessége-e minden factornak? Van-e itt időelőttiség kifogásának helye és ha volna, a bevezetőleg mondottak nem mutatják-e az ily kifogás alaptalanságát? Az állami és politikai élet nem egy nyilvánulása és a zsidó lelkiismeret megadja erre a feleletet. Az a felfogás, hogy a háboru minden érdek fölé helyezendő és hogy ütköző pontoknál a kisebb kérdések a nagy érdek előtt hátrálnak, vita tárgya sem lehet. De ebből nem következik, hogy minden más, a felekezet létével, szellemi életével, vagy éppen a háboru egyes jelenségeivel összefüggő akció elvetendő. Hiszen az ellenkező feltevés mellett elsősorban az ily kritikák forrásainak kellene bedugulniok. De hol ütközik a felekezet egységének és békéjének mozgalma rajtunk kívül fekvő egyetemesebb érdekekbe? Csak nehezen takargatott, más forrásokból táplált ellenszenv találhat gáncsolat abban, hogy a felekezet javarészáének törekvései, ha még oly szerény oldalról, de jó szándékkal alátámasztatnak. Sajátságos tünetek merednek reánk, midőn köreinkből vagy éppen oly részről, a hol a felekezeti egység nagy dobját verik, a kiegyenlítési célzatokat támadják és az ezzel ellentétbe helyezkedőket vagy néma hallgatásba merülőket praktikák szánandó áldozataiként siratják.

Az Iroda körlevelével szemben egyes tények tudatos elhallgatása mellett tanusított emez eljárás annyira feltűnő, hogy magyarázatul csak az szolgálhat, hogy e körlevél némely kézből kiütött egy szeretettel melengetett támadóeszközt, azt tudniillik, mely oda hegyeződött ki, mintha az országos iroda létfenntartási érdekből a békét nem akarná, annak akadálya volna, vagy ravaszul útját állaná. Ennek a suba és talár alul terjesztett felfogásnak akarok szemébe nézni. Nem panaszkodom a miatt, hogy zsidó részről a mi felekezeti munkálkodásunk másokéval egy kalap alá vétetik, egyformán értékeltetik. Ám legyen, ha ez is közelebb visz bennünket a magasabb célhoz, elviseljük. Az sem szándékom, noha nem egy dokumentum egyenesen csábit rá, hogy a körlevél észlelt hatását, a siker, vagy sikertelenség okát, terjedelmét mérlegeljem. Végre is minden gondolkozó ember előtt tisztán áll és ép itt ordító példák mellett bizonyítást nem igényel, hogy békekísérlet, vagy bármely mozgalom erkölcsi értéke nem az elért kézzelfogható eredmények szerint becsülendő fel. Céлом az, hogy azoknak méltatlanságaira világítsak, a kik a kétségtelenül fennálló, a mi köreinken kívül eső nehézségekkel szemben

az önnön tehetetlenségük érzetében bünbakot keresnek, miközben a hazai zsidóság fejlődni kívánó részénél annyi vesződség között is megmaradt nem egy nagy elhatározásban, vagy alkotásban és következetes szellemi irányzatban megnyilvánult erőket bontogatják.

Első sorban azt a kérdést kívánom tisztázni, mely néha a komoly figyelembevétel igényével fel-felbugygyan. Ez az országos izraelita iroda fennállásának, illetve feloszlásának kérdése. Mondhatnám fordítva is, de ez végre is csak azokra nézve fontos, a kik a sorrendi kérdésben voltaképpeni programjuk árva kincsét féltik. A személyi vonatkozásokra nézve megjegyzem, hogy ez idő szerinti hivatali állásom mellett is bátran szólhatok a kérdéshez, mert ezt a tisztséget nem kerestem, ahhoz nem ragaszkodtam és nem ragaszkodom, sőt azoknak, a kik ezt reám ruházták, azt rendelkezésre is bocsátottam. Nyilván értékem tulbecsülésénél fogva erről nem csak hallani nem akartak, hanem a feladatokhoz új szálakkal kívántak hozzáfűzni. Nem csináltam azonban belőle soha titkot, hogy hitem szerint a kellő önkormányzati biztosítékok, sőt az erre vonatkozó érett elhatározások pillanatában az országos izraelita irodának létjogosultsága nincsen, sőt egyenesen megszüntetendő az eszményi felekezeti jogélet valóvá válta előtt is, ha helyébe a felekezetnek vagy akár csak egy résznek szerves akaratából, vagy a mit az autonomia híve tulajdonképpen nem kívánhat, de a mit szür alatt némelyek óhajtva várnak, az állami kormányzat rendelkezéséből más a gyakorlati életfelfogás szerint nélkülözhetlen pótló organum lép. És itt néhány háborgó lélek megnyugtatóására és hogy vágyaiknak puhán megágyazhassanak, világosan és fenntartás nélkül kijelentem, hogy arra illetékes kézbe minden pillanatban átadom tisztemet és hogy *ebben részemről áldozatot nem látok*. Minden a főcél komoly érdekében lévő személyi vagy tárgyi kombinációnál biztos számításba vehetik, hogy állásom vagy személyem akadály nem lehet. Csak értelmi és erkölcsi korlátoltság képes feltételezni, hogy nagy ügyünkkel szemben és a mi köreinkben ily apró tekintetek domináló jelentőségre juthattak. Az országos izraelita iroda, mely fennállása óta meg nem szűnt abban az irányban működni és a mely főtürekvését éppen abban látta, hogy a felekezet önkormányzata, tehát képviselőjének szervezése és választása felett az országos törvény által elismert hitfelekezeti törvényhozó testületben önmaga rendelkezék és a mely iroda e miatt is vonta magára az ellentábor vezető karának haragját, mindenkor ideiglenes őrállomásnak tekintett »hatalmához« való ragaszkodással nem vádolható. Ép úgy alaptalan az a vád, mintha mi az ellenfelekkel szemben kiméletlenek lettünk volna. Mi csak ott ütköztünk össze, a hol a felekezet egysége ellen törtek, az erők megosztására vezető politikát folytattak. Részünkről az egész munkálkodás nem volt egyéb, mint küzdelem a béke és egységért. Csak az itt kifejtett erős ellentállás és nem az e téren való tétlenséggel vontuk magunkra bizonyos körök haragját.

Az iroda vezetői megmaradtak helyeiken nemcsak azért, mert minden évtizedben hallható, nessesze ugyan el nem ható néhány morgástól el-

tekintve a felekezet minden számbavehető tényezőjének teljes bizalma vette körül őket, hanem mert úgy látták és ebben a felekezeti élet jelenségei, az egyes szervezetek elodázhatlan mindennapi szükségletei kielégítésének kérdései csak megerősítették, hogy az Irodára szükség van, odahagyása csak személyváltózási jelentőséggel bír. Az Irodának, mint intézménynek beszüntetése azonban, melyhez egyébiránt joguk nem volt és nincsen is, hitvány árulás lett volna és lenne a felekezetnek első és kihatásában meggyengült törvényalkotása ellen. Hütlenség lett volna, ha azokat, a kik tanácsára, utbaigazítására, képviseletére és segítségére szorultak – és mely hitközség, testület vagy organum nem vette az Irodát igénybe? – cserbenhagyták volna és teljesen átengedték volna a teret amaz eltévelyedetteknek, a kik a felekezet szakadékainak mélyítésén dolgoznak. Az iskolaalap megosztásának nagy port felvert ügye, az országos rabbiképző-intézet létesítése, az anyakönyvi szabályrendelet keretében a rabbi-definitivumok biztosítása és sok más újabb keletű, fontos felekezeti közügy súlyosan megszenvedte volna, ha az országos iroda résen nem állott volna, a minthogy megsínylené ma is, ha sokfelé ágazó, más tényező hiányában reá hárult kötelességét e nehéz viszonyok között is nem teljesítené. Ma már általános és a felekezet ügyei iránti érdeklődés terjedésével még teljesebbé válik az a tudat, hogy nem a congressusi alapon álló zsidóság, vagy vezetőinek akaratán, vagy munkáján múlik, ha az eddigi küzdelmek a főkérdésekben sikerre nem vezettek. Hiszen nincsenek azok a felkinált fejek, nincsenek azok az önérzeti áldozatok, melyek fejében az egyházi átok és egyéb érdekek béklyóiba szoritottakból eddigelé jóakaratot lehetett volna cserélni. És habár nem szabad feladnunk abbéli reményünket, hogy mégis csak sikerül a jeget megtörnünk, a közéleti jellemesség szemköréből lehetetlen, hogy éppen azok, a kik ebben egyáltalában nem hisznek, a béke után sóvárgó országos irodát állítsák fel bünbakul, mikor jól tudják, hogy színlelt vagy jóhiszemű tévedéseken épült vallási okok, tudatosan nevelt bizalmatlanság, alapjában indokolatlan tekintélyféltség építi az elválasztó falakat, melyekhez egy erejében növekedhető egységes zsidóság ellen elhintett gyanun élősködő politikai faiseurség nyújtja a habarcsot.

Az Irodával kapcsolatos egyéb személyi résznek elintézése, azt hiszem, szintén nem ütközik nehézségbe, kiváltképpen, ha a másik Iroda vezetői beadják a kulcsot és ha a két Iroda létének alapjául szolgáló jogos, vagy jogtalan, de hatályban levő szabályok helyébe a törvényesen bevett felekezetet megillető jogi institutiók vagy a törvényesen bevett izr. vallásfelekezet közjogi állása mellett bizonyára szomorú fordulatot jelentő octroyált szabályok lépnek. Mert e nélkül, mint már említettem, ezidő szerint csak személycseréről lehet szó. Miért?

Nehogy érzékenységet sértsek, röviden csak az országos izraelita irodáról kívánok szólni. Ez az organum, melyet a tájékozatlanok hatóság-nak is neveznek, noha soha és sehol ilyenként fel nem lépett, az első zsidó egyetemes gyűlés által alkotott és ő csász. és apostoli kir. felsége

által miniszteri ellenjegyzés mellett sanctionált, tehát olyan szabályon alapul, a mihez hasonló ünnepélyes aktát nemcsak a magyar, hanem az egyetemes zsidóság sem mutat fel. Ezen szabályokon, minthogy a kormányok azoknak közjogunk szerinti változtatása, helyettesítése, vagy hatályon kívül való helyezése érdekében szükséges újabb congressus egybehívása iránti számos kérelmet figyelmen kívül hagyták, a gyakorlati élet pedig egyik-másik irányban elutasíthatlan követelésekkel állott elő, királyi elhatározások alapján változások történtek, de az izraelita községkerületi elnöki és országos irodai intézmény változatlanul érvényben maradt. Nincs itt az ideje, sem a helye, hogy az Irodának működéséről részletesen szóljak. Tagadhatatlan, hogy a congressusi statutumokban kimért szűk feladatait teljesítette, sőt hogy azontul is pótolni igyekezett a felekezeti életnek a congressus egybehívása körül támadt nehézségek miatt megnyomoritott némely szervét. E statutumokhoz tartotta és tartja magát a kormány, mert ezek nélkül a congressusi hitközségek ügye teljesen a levegőben lógna. Ám nem vonja le e statutumok fejlesztésére vonatkozó rendelkezésekből a következményeket, a mi végzetes hiba és a mi a szervezeti kérdést a természetes vérkeringéstől fosztotta meg.

De ragaszkodott e megtépázott szabályokhoz a zsidóság is, nemcsak azért, mert ez a jogfolytonosság szempontjából kiváló fontosságú, hanem azért, mert e nélkül csak tabula rasa meredt volna feléje, mely után sem a Lukács-féle rendelet előtt, még kevésbbé ennek utána vágyakoznia gazán nem kellett, hacsak azt nem kívánta, hogy a kultura jegyében álló zsidóság minden törekvése a pusztító önkénynek szolgáltatassék ki. Ha pedig valaki az Irodával szemben delendam esse-t kiált, akkor tisztába kell jönnie azzal, hogy az Iroda élén állók – lehet hogy nagyon kívánatos – lemondása ezidőszert csak személycserét jelent és hogy magának az intézménynek a felekezet részéről való beszüntetése csak a congressusi statutumoknak szabályszerű megváltoztatása, vagy a felekezet jogviszonyainak octroy alapján való szabályozása által lehetséges. Mert ha teszem, a terjesztett balítélet a felekezet összes agyaiba befészkelné magát és a felekezet új congressus vagy autonomia nélkül, azt pótló új szabályok nélkül oktalan haragszom-rád-dal a kormány felé dobná is a congressusi statutumokat irodástól, mindenestül, ily jogi non sens esetben sem volna a cél elérhető, mert a kormány a congressusi statutumok hatályban levő része alapján szervezett és működő valamennyi testülettől a szabályok érvényben tartását megkövetelheti és meg is követelné és e nélkül a hitközségek jogi létét el nem ismerné, tulajdonképpen el sem ismerhetné. Igaz ugyan, hogy önkormányzati ügyünk egyik dárdása olyan értelmű cikket is tett közzé, hogy pusztuljon el minden, az a kevés is, a mi testületeinkben még a lelket tartja. Neki több bizalma van a miniszteri tisztviselőben, a ki fittyet hányva a szabályoknak, nem zsidóktól nyeri információit, hanem a megsemmisült törvénytől szabályok helyett újjából szopja ki szentenciáit, vagy tán a Szent-István társulattól nyeri a zsidó ügyek intézésére inspirációit. Az állam és felekezet közötti idillikus

jogviszonyt úgy képzei, hogy a zsidó ügyek romjainak tetejébe fészket rak az epedve várt miniszteri centralisatió és annyi évtizeden kiprobalált szerelmének melegéből majd kihányja a kis borzast – a zsidó autonómiát. Nem, mint a hogy ezt kívánják, az országos izraelita iroda vezetői, a kik a felekezet önrendelkezési jogáért continuatiói alapon küzdenek, hanem a vemhes centralisatióból kölykedző autonomia ilyfajta hivei érezzék magukat hivatva arra, hogy az Irodának, mint intézménynek és léte talapzatának a kormánynál gödröt ássanak.

E szomorú munkánál tán célszerűen érvényesíthető lenne, hogy a kivégzendő, a mióta él és mozog, mint azt memorandumai is tanusítják, a kormány zsidó egyházi politikájával szemben tulságos önérzetet és kiméletlenséget tanusított

Az országos iroda békére hívó körlevele által elkövetett bűn vagy hiba reám eső részeért pedig szívesen viselem a felelősséget és örömmel veszem magamra Istenem és felekezetem előtt egészen azt a szégyent is, melyet e tetteből a felekezet eszményi bajvivői szegény lelkekre sütöttek. *אני שלום ובי אדבר דמה למלחמה* Én a békéhez hajlok, hogyha ők, bármit szóljak hozzájuk, a harcra hajlanak is.

Budapest

Dr. Mezey Ferenc.

Az ítélet napjai.

A zsinagógai időszámítás szerinti »ítélet napja«, mely az 5675-iki új esztendőre rányomta véres fémjelzőjét, beláthatatlan hosszú sorát nyitotta meg az ítélet napjainak. Világot megrendítő zörejjel hasították széjjel rozsdá emésztette zárvaikat a pokol csikorgó kapui és szabadjukra bocsátották a rontás és pusztítás daemonjait, hogy rettegésben tartsák a polgáriasult emberiséget. Civilizáció! Kultura! Mily nehéz e nagyhangú szólásokra satyrát nem írni! Ha a gyűlölet szítása és tettekben nyilvánulása kulturelem, akkor a huszadik század kulturfolyamatával torkig vagyunk, ha a civilizáció a tömeggyilkolás eszközeinek zseniális gyártásából és kihasználásából áll, akkor a jelenkori nemzedék a művelődés Chimborázójára hágott fel, a honnan büszke fölénye érzetével kicsinylőleg tekinthet le a történelem lezajlott korszakaira. Napjainkban a szó legtagasabb értelmében érvényre jutott a római író »nil admirari«-féle röpke szava. Vagy ki csodálkozhatik a moszkvotizmus vadállati őrjöngésén, békés lakosok könyörtelen lemészárlásán, védtelen asszonyokon töltött hiéna-bosszuján, ifjuságuk delelőjén viruló hajadonok megbecstelenítésén, senki-nek sem ártható gögyögő csecsemők kard élére tüzésén, ha a »nyugati kultura« homlokterén marsirozó nemzetek szárazon és vizen embertelenség dolgában tulszárnyalják még a senegál-négereket is, a kik győzelmi jeleikül az orozva legyilkolt emberek koponyáit vérszomjas kéjjel használják? Iszonyattal, melyet még a bibliai korszakbeliek is alig ismertek, tölti el a dolgok elfogulatlan szemlélőjét a régmúlt idők a maiakhoz hasonló eseményeinek ismétlése: (Móz. I. k. 14. fej.) Kivonult Szó-

doma királya, Gomora királya, Adma királya, Cebaim királya és Béla királya, mely azonos volt Cóarral és háborút viseltek Kedorlaomer, Élam királya, Tideál Gójim királya, Amrafel Sinear királya, Árjoch Ellaszar királya ellen, négy király öt ellenében. A harctért elég jellemzően a »meszes gödrök völgyének« nevezi a régi irás, hozzátéve: s a mészgödrök völgye tele volt agyagturásokkal, Szodoma és Gomora királyai pedig futásnak eredtek és beleestek, a többiek pedig a hegység felé menekültek. A háboru eseményei – folytatja az irás – belesodorták az Egyisten legelső hívőjét és hirdetőjét is, a mennyiben Ábrahám közel rokonát, Lótót a már akkor is féketvesztett szoldateszka vagyonától megfosztotta és őt magát családjával együtt fogolyul ejtette. Mikor aztán Ábrahám rokona védelmében maroknyi népével a legyőzhetetlennek látszó tulerővel diadalmasan megküzdött volt, akadt egy az igazság szellemétől megihletett király diadalutjában, neve Malki Cedek, Sálem (a béke) királya – a ki bort és kenyeret ajánlott fel az igazság isteni ügyeért harcba indult első zsidó hősnak és megáldotta őt »a legmagasabb hatalom« papjához méltó szavakkal: »Áldott legyen Ábrahám a legmagasabb hatalom nevében, a ki eget és földet teremtett. És dicsőíttessék a legmagasabb hatalom, a ki a te ellenségeidet kezedbe szolgáltatta.« Az imént felelevenedett, ugynevezett történelmi időből reánk maradt első szövetséges háboru eseményében szereplő neveket a mi nagy és nehéz napjaink dicsőséges és szomorú hősei neveivel fölcserélve, a multak homályborított, ködfátyolozott tükrében ráismerünk a jelen hol megrendítő és lesújtó, hol felemelő és biztató képére. A jelenkor Emek haszidimja – a mazurai mocsarak – bizonyos szövetségeseknek emlékeztetőül szolgálhatnak, hogy az »öt« nem mindig több a »négynek« és hogy a győzelmet és végdöntést a legmagasabb hatalom az Ábrahámoknak és a »béke királyá«-nak tartja fenn.

Nagybecskerek

Dr. Klein Mór

Egy öreg rabbi irómappájából.

II.

Nem volt szándékomban a mult számban megkezdett eszmeláncolatot tovább fűzőm, azonban több kartársaim felkérése folytán, de különösen nagyrabecsült barátomnak, az igen tisztelt szerkesztő urnak engem módfelett megtisztelő szives felszólítására a kifejezett kívánságnak eleget téve, folytatom a tarlózást sok évi működésem szántóföldjén.

A rabbi mindenkor és mindenkivel szemben kell, hogy megőrizze higgadtságát és hidegvérüségét. Kell, hogy fékezze felindulását, ha még oly jogosult is. Különösen a templomban az istentisztelet alatt.

E felindulására némely hitközségben az előimádkozó kántor szolgáltat okot, a ki XIV. Lajos ismert mondását variálva azt mondja: »A templom, az istentisztelet én vagyok.« A rabbi liturgikus intézkedése ellenére a maga útján jár és neki mindenben frontot csinál.

Ez pedig némely hitközségben a rabbi és a kántor között fennálló ellenszenvnek a kifolyása, a melyet különben egész indokolatlannak találok. Hisz nincsenek közöttük surlódási okok. Az egyik nem vetélytársa a másiknak. A kántor isteniesen énekelhet, sőt énekében maga a rabbi is gyönyörködhetik, viszont a rabbi szép szónoklata a kántor tetszését is megnyerheti.

A vizály oka más nem lehet, mint az, hogy a kántor egyenrangúnak tekinti magát a rabbival. Hisz még ülésük is némely templomban egyenlő. Hozzájárul, hogy a közönség, különösen alkalmaztatásának első idejében, dédelgeti őt és magasztalja a hangját, úgy hogy nem csoda, ha a kántor tulbecsülni kezdi magát.

Komáromban már 90 évvel ezelőtt történt, hogy az akkori rabbi, Freistadt Ábrahám, a kántort, a ki egyszersmind metsző is volt, vallástalan viselkedése miatt el akarta mozdítani állásától. Ez azonban nem ment olyan könnyen. A hitközség azonnal két táborra szakadt. Az egyiknek és pedig a kántorpártinak a vezére elég sajátzerűen – egy nagy talmudtudós és szigorú vallásosság hírében állott férfiú volt, a ki oda kiáltotta a másik pártnak: »Tartsátok meg magatoknak a ti rabbitokat, mi pedig megmaradunk a mi kántorunk mellett.«

Ez volt a szakadás első kísérlete a magyar zsidóságban.

Vajjon csoda-e, ha némely községben a kántor a rabbin tulteszi magát, ha azt látja, hogy míg a község javarésze – legalább az első időben – zsufolásig tölti meg a templomot és elbűvölve hallgatja az ő énekét: addig a rabbi beszéde iránt – bármilyen tartalmas legyen is – a közönség egy része hideg közönnyel viseltetik, sőt nem ritkán a beszéd tartama alatt el is szundikál. Nem gondolja meg a kántor, hogy nagy különbség van a mondott szó és a dal között.

A beszéd helyes felfogása és megértése a hallgatóság részéről is elméleti tevékenységet igényel. A figyelem megfeszítése, a hallottak elméleti feldolgozása elmunka, a melynek elvégzéséhez a hallgatóság részéről ész és egy bizonyos fokú értelmiség és gondolkodni tudás is kívántatik.

A dal élvezéséhez ellenben nem kell sem ész, sem értelmiség. Hiszen az édes, fülbemászó hangoknak varázsa önmaga bilincseli le a hallgatóság apraját-nagyját, ifjat-öreget egyaránt.

Vajjon érdemül számítható-e be a kántornak vele született szép hangja? Érdemül számíthatjuk-e be a szárnyas dalnokoknak a magasban, hogy utolérhetetlen hangjukkal felvidámitanak, gyönyörködtetnek? Nem magasztaljuk a szárnyas énekeseket, hisz erre születtek, ez a természetes rendeltetésük. Ezért ne büszkélkedjék a kántor azzal, a mi nem az ő érdeme és ne tekintse magát egyenrangúnak avval, a ki az ő ernyedetlen szorgalmával, kiváló tehetségével hosszú évek során lankadatlanul dolgozott, fáradozott, míg szent magaslatára emelkedett. Ez az ő saját, elvitathatlan érdeme.

Mindez nem érintheti hazánk ama derék, képzett kántorait, kik már műveltségüknél fogva ismerni és méltányolni tudják a rabbi műveltségét, hanem igen is azokat a tudatlanokat, a kik még az imák szövegét sem értik meg. Ezekkel szemben őrizze meg a rabbi higgadtságát és tartsa méltóságán alólinak ilyenekkel szemben háboruszkodni. Fékezze jogosult indulatát, úgy sem tart soká, az újdonság elveszti varázsát, a mámor csakhamar elpárolog és a közönség igazi értékére szállítja le az éneket.

* * *

Most pedig a hitközség és a rabbi közötti viszonyról mondanék egyet-mást.

Magától értetik, hogy minden rabbinak leghőbb óhaja, hogy a hitközség tetszését és elismerését érdemelje ki, valamint hogy minden hívének szeretetét és rokonszenvét szerezzék meg. De milyen úton jusson ezekhez?

Vannak rabbik, a kik kivétel nélkül mindenkiel barátságot kötnek, mindenkiel bizalmas viszonyban vannak. Hajszolják a népszerűséget, kávéházba, kaszinóba járnak, sőt kártyáznak is, akár a többiek. Emlékszem, hogy néhány évvel ezelőtt egy fürdőhelyen egyik kartársammal találkoztam. Világosszürke öltözetben és ugyanolyan színű kalapban mutatkozott be az utcán, mire azt a megjegyzést kockáztattam: »kollega ur – úgy látszik – inkognito utazik?« Utazás közben még csak megjátsza a megkülönböztetés nélküli szürke ruha. Az ember ki akarja kerülni a sok kérdezősködést, kíváncsiaskodást és szabadabban is mozoghat. Hitközségében azonban – szerény nézetem szerint – valamely külső jel is mutassa, hogy reá a papra is vonatkozik a szentírás szava: וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא hogy hivatásának a szentélyéből ne lépjen ki.

Vannak viszont rabbik, a kik épen az ellenkező úton járnak. A világtól visszavonultan, dolgozó szobájuk négy fala közé zárkózva, könyveik egyedüli társaságában élik le remete életüket, csupán a hivatalos funkciókra szoritkozva. Látogatásokat nem tesznek. Elleneseik nincsenek, de barátaik sincsenek. Ilyen élet mellett tiszteletet talán, de szeretetet alig szerezhetnek maguknak. A közönség egyszerűen napirendre tér fölöttük. Ez sem a helyes út. Legyen a rabbi nyájas, barátságos, tegyen szivességet, ha tőle ilyet kívánnak, de szent hivatásának tudatában legyen egyszermind önérzetes is annyira, hogy a hivatalába való jogtalan beavatkozást visszautasítsa. Szolgáljon például a következő élményem. Régen volt, a hatvanas évek közepén, midőn Komáromban, e katonavárosban Ő Felsője születésnapját rendkívüli ünnepiességgel tartottuk meg. Az alkalmi istentiszteleten a templom zsúfolva volt. Az első padokat a várparancsnek vezetése mellett teljes katonai diszben felvonult magasrangú tisztek és a magyar diszruhás megyei és városi urak, valamint az összes hivatalok főnökei foglalták el. A effajta ünnepségek ezekben az években nálunk még az újdonság vonzerejével hatottak. Különösen a katonatisztek gyönyörködtek az irodalmi németséggel elmondott beszédben. Hiszen a szinmagyar városban ilyesmit akkor nélkülözniök kellett. A hitközség minden tagjának mellét büszkeség dagasztotta e napon.

Délután két hivemmel találkoztam. Az egyik volt Mechól »Schneider«, egy földhöz ragadt szegény foltozó szabó. Megállított és kezdte dicsérni a beszédemet: »Ha már *nekem* nem volt kifogásom a beszéd ellen, akkor biztos lehet, hogy a beszéd nagyszerű volt.« Szépen megköszöntem a bókákat azzal, hogy az ő elismerése engem nagyon megtisztelt.

A második, a kivel találkoztam, a hitközség elnöke volt. Ő is gratulált, csak azt kifogásolta, hogy a záróima hosszú volt, meg azután: »hogya kerültek a tanítók az imába (ezeknek működésére is kértem imámban a Mindenható áldását) és még hozzá mindjárt az előljáróság után? Hogyan jutnak a tanítók ehhez a megtiszteltetéshez?«

Erre én egészen nyugodtan azt feleltem neki: »Ha Ön Uram rőfös-kereskedő létére egy szövetről, a melyet nekem előmutat, azt állítja, hogy az finom szövet, én sohasem leszek oly merész, hogy az Ön állítását megcáfolni is próbáljam. Még pedig miért nem? Egyszerűen azért nem, mert nem értek hozzá. Már most én kérdelem Öntől, hogy mondhatja az én kelmémről, a melyet én elég finomnak tartok, hogy az nem finom?«

– »Hát akkor minden kritika ki van zárva, szóval csalhatatlannak tartja magát?«

– Dehogya tartom magamat annak, dehogy. Hányszor csalódtam hiveimben. Vallásosságukra, bőkezűségükre számítottam, ámde csalódtam. A kritika ellen sincs kifogásom, ha illő formában gyakoroltatik. Ha Ön megjegyzését kérdés alakjában tette volna, ha azt kérdezte volna, hogy helyén valónak találok-e, hogy akkor, a mikor Ő Felségére, a kormányra, a katonaság előkelőségeire, a megye és város hatóságaira és a hitközség vezetőségére az Isten áldását kérem, hogy akkor a tanítókról is megemlékezem; akkor nagyon szívesen felvilágosítottam volna és Ön bizonyára be is látta volna, hogy az iskola és annak tanítói az államnak legfőbb tényezői. Hiszen már bölcseink is mondják a zsoltárok szavaival: »Hozzá ne nyuljatok az én Messiásaimhoz«: ezek az iskolás gyermekek és »az én prófétáimat ne bántsátok«: ezek pedig a tanítók. Be fogja tehát most már Ön is látni, hogy a tanítók megérdemlik, hogy méltó helyen az ő működésükre is kérjem az Isten áldását. Ön azonban a helyett, hogy megkérdezte volna, hogy miért imádkozom a tanítók működésének sikeréért, apodiktice kijelentette, hogy az helytelen. Most már érti, hogy miért kellett az Ön gáncsoskodását nem épen a legudvariasabb modorban visszautasítanom? No de hát azért jó barátok maradunk.«

Még egy kényes kérdéshez akarok hozzászólni. Szóvá akarom tenni a fő- és segéd-rabbi közötti nem nagyon épületes viszonyt. Nem figyelemzetésül hozom elő, mert rendesen csak nagyobb, előkelőbb hitközségekben van szükség segéd-rabbira, ezekben a hitközségekben pedig kiváló fő-rabbik működnek, a kik nem szorulnak az én tanácsomra. Ezekben a községekben a segéd-rabbik is megállják a helyüket. De azért még sem lesz tanulság nélkül az, a mit az e téren szerzett tapasztalataimból elmondok.

1861-ben a helybeli hitközség segéd-rabbi, hitszónoki és iskolaigazgatói állásra hirdetett pályázatot, a mely állásra magam is reflektáltam.

Próbaszónoklatra meghíva, első utam a főrabbihoz vezetett, a kitől megkérdeztem, vajjon a pályázat az ő tudta és beleegyezésével történt-e, mert ellenesetben én azonnal visszafordulok. A főrabbi a kérdésre igennel felelt.

Tíz napig időztem itt, mert a hitközség határozottan kívánta, hogy kétszer tartsak szónoklatot, naponta meglátogattam a főrabbit és talmudi dolgokról beszélgettünk. Arra a kérésemre, hogy halachikus dolgokból kérdezzen ki, az volt a válasza, hogy ő ezt szükségtelennek tartja.

A megválasztatásomról felvett jegyzőkönyvet legelőször a főrabbi írta alá. A viszony közöttünk mindig a legszivélyesebb volt.

Midőn az első esketést kellett végeznem a templomban, hozzá fordultam és azt ajánlottam neki, hogy eddigi álláspontját feladva, végezze inkább ő az esketést, mert az első példa vonzó lesz. Mire azt felelte, hogy ezuttal csak végezzem én, a jövőre nézve majd meggondolja a dolgot.

Ha lakodalmas házhoz mentem, első kérdésem az volt, hogy küldtek-e kocsit a főrabbiért, mert különben én is távozom.

Csak egyetlenegyszer volt, hogy neheztelt miattam, de akkor sem énrém.

1864-ben felséges uralkodónk néhány órára meglátogatta városunkat. Minthogy az előző évben a hitközség vezetésem mellett küldöttséget menesztett Ó Felségéhez, a ki kérelmünket – melynek kedvező elintézése hitközségünkre életkérdés volt – egész terjedelmében teljesíteni kegyeskedett: elsőrendű kötelességünknek tartottuk a Felség elé hálafeliratot terjeszteni.

Az üdvözlő beszéd megtartásával engem bizott meg a községi előjáróság. A főrabbi erről értesülvén, hevesen tiltakozott ellene. Magához rendelte az elnököt és tudtára adta, hogy semmi szín alatt nem engedheti meg, hogy egy fiatal ember szónokoljon Ó Felsége előtt, míg ő, az ősz rabbi, némán álljon előtte.

»Hát akkor tartsa Főtisztelendő ur a beszédet«, mondá az elnök.

»De én nem tudok.«

»Hát akkor ki legyen a szónok?«

»Maga az elnök ur beszéljen.«

Minthogy minden zsidó, különösen, ha hitközségi elnök – 1864-ben volt – született szónok, az elnök elfogadta az ajánlatot.

Eljött hozzám és minderről értesített.

»Nagyon jó, helyesnek találom.«

Az íróasztalhoz ültem és elkészítettem az elnök számára a tartandó beszédet.

Másnap reggel 8 órakor, az audiencia napján diadalittas arccal beállit hozzám az elnök és jelenti, hogy már szóról-szóra tudja a beszédet.

»Hadd halljam!«

Bekezdi: »Eure Majestät!«

Szünet . . .

Még egyszer: »Eure Majestät!«

Megint szünet.

»Ezt már hallottam. Menjünk tovább!«

Ujra kezdi: »Eure Majestät.« De biz ennél tovább egy tapodtat nem jutott.

Erre mérgesen felkapta a kéziratot, összegyömösözi és dühösen a földhöz vágja.

»Egész éjjel nem hunytam le a szememet, folyton-folyvást ezt a pár mondatot magoltam és ha már Ön előtt nem tudok egy szót sem, mi lesz még akkor, ha a király Ó Felsége előtti természetes elfogultság vesz rajtam erőt. Utóvégre a hitközség nem szónoknak választott meg engem.«

»Hát mi lesz akkor?«

»Nem marad egyéb hátra, Ön lesz a szónok.«

»En pedig el nem vállalhatom. Én a főrabbi tiltakozását tiszteletben tartom, sőt még a küldöttségben sem veszek részt,« feleltem.

Az elnök eltávozott és röviddel rá az előjáróság küldött értem, hogy jöjjenek a gyűlekezés helyére. Én azonban nem mentem. Erre az egész küldöttség eljött értem, kijelentvén, hogy ők, mint előjáróság, hivatalosan meghagyják nekem a beszéd megtartását, mire azt válaszoltam: »Küldöttségek vezetése nem tartozik kötelességeim közé, eddig jó viszonyban éltem a főrabbi-val, továbbra is fenn akarom ezt tartani.«

»De az Istenért. mit csináljunk?«

Belátván az előjáróság kényes és kinos helyzetét, azt feleltem: »kész vagyok a beszédet elmondani, de csak abban az esetben, ha a főrabbi maga szólit fel.«

Igy is történt.

Ez az incidens azonban nem zavarta meg a köztünk fennállott szívélyes viszonyt, mely egész haláláig tartott.

A főrabbi uraknak megszivlelésére egy igen szellemes szót akarok még felemlíteni, a melyet a bold. lipótszentmiklósi rabbitól hallottam.

Egyszer feltűnő módon magasztalták előtte egy épen akkor oda-telepedett férfinak különösen nagy talmudikus tudását. Titokban már előre örültek, hogy mennyire fog ezen boszankodni a rabbi, ki más embernek talmudikus nagyságát nem igen szokta elismerni. Ő azonban a legnagyobb flegmával így szólt: »Nem gondolhatjátok, hogy azt képzelem magamról, hogy én vagyok az egész világon a legnagyobb talmudista. El kell ismernem, hogy akad legalább egy, a ki nálamnál is többet tud. Nos hát, – mi van abban – a véletlen úgy hozta magával, hogy épen ő legyen az, a ki most ide jött lakni.«

Ugyanezt mondja a főrabbi is, ha a segédrabbinak egyik-másik beszéde tetszést kelt. »Nem tehetem fel, hogy én vagyok a legnagyobb hitszónok e földön. Koncedálnom kell, hogy van legalább még valaki a világon, aki ékebben is tud beszélni, mint én. No, hát mondjuk ez az egy – a segédrabbi.«

Nehéz, kényes feladat előtt áll sokszor a rabbi. Különösen ha ravatal előtt áll és dicsőhimnuszot kell zengenie olyan ember fölött, a kiből a közvélemény egyetlenegy dicsérni való tulajdonságot sem birt felfedezni. Az elhunyt halomra gyűjtött földi javakat, a melyeknek gyűjtésénél nem volt épen válogató. Meggazdagodott, de a szegények nem tudtak róla. Még vallásosságát sem lehet kiemelni, mert Isten házáat is évente csak kétszer kereste fel és akkor is – az ismert okokból – csak a Tóra felolvasása után.

És körülállja ravatalát a család, a nagy, az előkelő rokonság és első osztályú beszédet vár annál is inkább, mert hiszen a megye és a város reprezentációs alakjai – az elhunyt virilista volt – is felvonultak. De ott áll a szigorúan ítélő és bíráló közönség, a mely igazságot követel. Bizony nehéz feladat eleget tenni a kegyeletnek és még az igazságnak is.

Állithatom magamról, hogy ravatal előtt soha egy szót nem mondtam, a mely nem felelt volna meg a valóságnak. Ezzel pedig az elhunyt-nak is szolgálatot tettem, mert minden tulzást – még a legcsekélyebbet is – a szigorú közönség azonnal valótlanságnak bélyegez, míg az igazat szívesen ismeri el.

Működésemmek mindjárt az első évében jutottam ilyen kényes helyzetbe. Élt itt egy előkelő család, melynek életmódja semmiképen sem felelt meg a zsidó vallás követelményeinek. Az egyetlen család volt ez, mely nem vezetett kóser háztartást, a mi az akkori időben rendkívül nagy visszatetszést szült.

Meghalt a családfő. Egy hozzátartozója a gyászbeszéd tartására kért fel.

»Hát miért nem fordult a főrabbi urhoz?« kérdeztem. Mire azt felelte:

»Mégfizettem a díját, hogy – hallgasson. Önnek pedig megfizetem a díjat, hogy – beszéljen.«

A végtisztességen megjelent az egész hitközség apraja-nagyja már kíváncsiságból is. Lesték, hogy mit fogok az öreg M.-ről mondani.

De én segitettem magamon.

Bevezetés után azt mondtam: »A mi az elhunyt-nak Istenhez való viszonyát illeti, ő már felsőbb bírása előtt áll és számot kell adnia mindazokért, a miket cselekedett és a miket elmulasztott a földön. Nekünk embereknek csak a szerint kell őt megítélnünk, hogy milyen ember volt ő embertársai között. Már pedig tudjuk, hogy jó ember volt,« stb.

Az hiszem, hogy a ki ebben az általam követett irányban halad, sem az igazságtól nem lesz kénytelen eltérni, sem a halott iránti kegyeletet nem fogja megsérteni.

Komárom

Dr. Schnitzer Ármin

A péntekesti írásmagyarázatról.

Nagy lelki gyönyörrel olvastam igen tisztelt Goldberger kartárs elmélkedését a péntekesti írásmagyarázat szükségességéről, nemcsak annak helyességét erősítem meg, hanem örülök, hogy megtalálják az

utat-módot a vallásos érzés fejlesztéséhez azok, kik azt igazán keresik. Részemről már több év óta teljesítem ezen szent feladatot szintén péntek este, mert akkor sokkal többen jönnek a templomba, mint szombat délelőtt, a mikor – sajnos – a hetipiác miatt igen sok hívem nem látogatja a templomot. Külön cikkbe való ezen ügyről tárgyalni és bizonyára fontosabb szolgálatot tennének kollegáink a zsidóságnak, ha ezen veszedelem elhárítására fordítanák erejüket, képességüket, mint ha a pártpolitika körül fejtik ki tevékenységüket.

Ha már egyelőre képtelenek vagyunk hűveinket szombat délelőtt elhódítani a prózai nehéz életfentartás harcteréről, ám mentsünk meg a szombatból annyit, a mennyit tehetünk és bilincseljük le érdeklődésüket és vallásos érzésüket a szombat beköszöntésekor. Jobb valami, mint semmi.

Részemről eleinte egy állandó magyar imával kezdtem az áhitat felkeltését megkísérelni, de hűveim egész nyíltan, a nélkül, hogy tudták volna, mit kívánnak, azt mondták, csodálkoznak azon, hogy én több péntekeste ugyanazt mondom el nekik. Bár megmagyaráztam, hogy az alkalom mindig ugyanaz, az imák sem változnak. De hát ezt nem értik, ez szent parancs, traditio, lelki szükséglet, míg a mi tőlem ered, az más legyen! Hálával vettem e megjegyzést és legközelebbi péntekeste már megkezdtem a heti szidra tárgyalását és azóta szünetlenül folytatom, sőt télen is, ha fűtött pótimaházban imádkozunk. Legfeljebb 15 percig beszélek a szidra tartalmáról; a hol a szöveg olyan világosan beszél, hogy nem szorul magyarázatra, ott magyarul olvasom fel, a hol azonban olyanok a részletek, melyek magyarázatra szorulnak, ott a talmudi és egyéb kommentátorok nyújtotta felvilágosítással adom elő a szöveget. A főcél szemem előtt, hogy tudják, miről olvasnak fel másnap a tórából és hogy megismerjék azon isteni szent szellemet, mely azon végigvonul. Mi sem szükségesebb napjainkban, mint »visszavezetni a gyermekek szívét az apákéhoz« és a mit ők hosszas kutatás, tanulmányozás árán tudtak meg, azt mi mint ismeretet terjeszszük eléjük. A ki csak távolról is foglalkozik korunk vallástalanságának okai felkeresésével, az rájő arra, hogy a vallástudományban való járatlanság, a tóra ismeretének fogyatkozásában, a vallásos tudományunkban rejlő erkölcsi értékek nemismerésében rejlik az. A próféta ige: »Elvesz népem tudás nélkül« napjainkban tárul fel a maga rettenetes valójában, mert sajnos az iskolában nyújtható igen csekély vallástudományon kívül alig van alkalma – hisz nem is igen keresi – a más téren elfoglalt kereskedőnek, iparosnak vagy lateinernek azzal alaposabban megismerkedhetni. Ezt kell bármely kis mértékben is a péntekesti istentisztelet keretén belül pótolni. Hisz a folytatólagos heti szidra alkalmat ad arra, hogy összehasonlitsuk a mi, már évezredek előtt átvett kulturéletünket az ókor vagy akár a jelenkor erkölcsi világnézetével, s bizonyára nem a mi hátrányunkra lesz, ha bemutathatjuk általános nagy konturjaiban a jogi tételeket, a társadalmi együttélés lehetőségének megoldását a különböző rétegek közepette és oly képet tárhatunk hallgatóink elé a bibliai szellemből, mely csak önérzetet gerjeszt, tiszteletet nevel a

zsidóban ősi vallástudománya iránt. Ily előadás nem predikáció, nem moralizáló célzatu, hanem tanító jelleggel bírjon, úgy hogy ha távozik a zsidó a templomából, azon veszi észre magát, hogy – a leggyakorlatiasabb szempontot véve zsinórmértékül – idejét nem fecsérelte hiábavalósággal, hanem hallott valamit, a mit eddig nem tudott, művelődött vallásilag, sőt legtöbb esetben általános világi ismerete is gyarapodott, hisz bő alkalom nyílik a más népek vagy a korszellem felfogásával vagy a tudomány mai álláspontjával való összehasonlításoknál sokat elmondani, a mit nem mindenki tud! A rabbi tapintatától függ, hogy felismerje, mit lehet és mikép kell közönségének előadni és mert nem predikáló hangon beszél, megvan a lehetősége annak, hogy a szószék közelebb hozatik a mindennapi élet igényeihez, a gyakorlati szükségletek ismertetéséhez, a mi a modern községekben eddigelé a rabbtól megvonatott, hisz légmentesen zárják el a felekezeti ügyek vezetésétől, rámondva mindenre, hogy az nem vallásos, hanem közigazgatási ténykedés.

Kivánatos volna tehát, hogy ezen intézmény általánosítottatnék, minden rabbi tekintse hivatalos feladatának pöntekeste az ima és ének keltette áhítatot irásmagyarázatával nélkülözhetlen tényezővé emelni, a mint a szombati és ünnepi istentiszteletet a szentírás szövege nélkül el nem képzelhetjük. Tanítsuk hiveseinket és ezzel remélhetjük őket visszahódítani ama zsidóság számára, melytől – sajnos – mindjobban távolodnak ép e téren való tudatlanságuk folytán.

Mohács.

Dr. Flesch Ártin

A háboru a bibliában.

I.

A biblia, mint semmi más ősrégi mű, a legkülönbözőbb szempontokból vizsgáltatott ugyan, mióta az egész művelt emberiség érdeklődését fölkelte, de alig akadt, a ki a hadi vitézségre vonatkozólag fordult volna feléje fölvilágosításért.

A mi napjainkban pedig, midőn a zsidóság oly nagy számban vesz részt az előttünk folyó világháboruban, a minőre kétezer év óta még eset nem volt, magától vetődik föl a kérdés: Mily mértékben helyesli vallásunk alapkönyve a hadakozást és minő befolyást gyakorolt őskori történetünk törzsünk hadi képességei tekintetében?

Annyi eleve bizonyoz, hogy a zsidó állam föltételezte a hadviselés jogosultságát és e nélkül elképzelhető sem lett volna, a mint hogy a Tóra törvények által szabályozza is a háborut.

De nem csupán mint szükséges rossz szerepel a háboru a bibliában; a hadi erények kellő elismerésben is részesülnek, csak hogy a győzelmek nem pusztán ezeknek tulajdonittatnak, hanem főképpen Istennek. A csaták kimenetelét őseink mindig a vallásosság állapotával hozták szoros összefüggésbe, azaz Isten jutalmát és büntetését látták benne.

Azt is megállapíthatjuk, hogy az a vallás, mely a legszigorubban tiltja az embervérontást, nem szentesíthette a háborut, ha annak hódítás

vagy csupán harcvágy kielégítése volt a célja és kivételt csak a kanaani-ták elleni háborúk képeztek, mint a kik romlottságuknál fogva a pusztulásnak voltak Istentől szánva. (Ld. Gen. 15, 16. Lev. 18, 27. kk.)

Minden más háboru csak önvédelemből volt megengedve és ilyen eseten kívül akkor is tiltott lett volna, ha Izrael, mint Mózes mondá, nem tartozott volna a legkisebb népek sorába.

De ilyen korlátozás mellett is gyakran kínálkozott alkalom a hősiesség bebizonyítására és elsajátítására és az első próféták könyvei egyébről sem szólnak, mint hadakozásokról az ország elfoglalásától fogva a két állam megszűnéséig.

Minthogy pedig a csaták mindenkor sub specie religionis ítéltettek meg, történetök a tanulságok forrásai maradtak a következő legkésőbbi nemzedékek számára.

Midőn pedig a zsidóság saját vallási okulására olvasta az ősök háboruit bibliájában, meg is tanulta csudálni és becsülni a bátorság és vitézség erényeit, melyeket azonban hontalansága századaiban csak mártíromságával tudott gyakorolni.

A következőkben összefoglaló képet kívánunk nyújtani a bibliai harcokról, melyekből kitűnik, hogy Izrael Istene a békének és harcnak egyaránt ura.

* * *

Ábrahám életrajzában találkozunk először annak példájára, hogy a zsidó jámborság összefér a harci bátorsággal.

Midőn ugyanis Lót Szodoma lakóival együtt az ellenségek fogságába kerül, Ábrahám nem sokat gondolkozik, nem vár isteni sugalatot, hanem 318 házi szolgájával és szövetséges barátaival a győztes fejedelem ellen indul és kiszabadítja rokonait és az összes foglyokat, de a neki Szodoma királyától följánlott jutalmat nem fogadja el.

Ezen cselekedete az ősatyának bizonyára nagyban emelte tekintélyét az idegen környezetben és megértjük, hogy őt a filiszteusok királya fővezére kíséretében meglátogatja és szövetség kötésre fölszólítja. A fegyverforgatás sikerével áldja meg Izsák Ézsáut, a ki korán megkedvelte a vadászatot, de azért a békés természetű Jákob is megvív sötét éjszakán egy ismeretlen támadóval, legyőzi és attól fogva »Izrael« Isten harcosának nevezetik.

A hősi erények dicsérete hangzik felénk Jákob áldásából is, midőn megjósolja Júdának, hogy az ő keze lesz ellenségei tarkóján... hasonlítani fog fiatal oroszánhoz, ha nyújtózkodik, lehever, mint a him és nőstény oroszán, ki merné fölkelteni? Simon és Lévi is harciasok ugyan — célzás a sechemiek ellen való támadásukra — de az ő fegyvereik az erőszakosság eszközei. Háborui érdemekre vonatkoznak a Dánhoz intézett eme szavak is: »Dán olyan lesz, mint kigyó az uton, baziliszk az ösvényen, megmarja a ló sarkát és a lovas hanyat esik.«

József dicsérete szintén abból áll, hogy hasonló a tántorithatatlan bajnokhoz, a ki erősen tartja kezében az íjját. És végül Benjámint széttépő

farkas, »reggel eszi a martalékot és este zsákmányt osztogat.« (Gen. 49. fej.)

Az egyiptomi rabszolgaság nem fejleszthette a nép harciasságát, de midőn nyomban a kivonulás után Amálek megtámadja, Józua Mózes parancsára mégis ki tudott választani alkalmas férfiakat, a kik kivívják a győzelmet.

A Tóra negyedik könyve már azzal kezdődik, hogy Mózes megszámlálja a fegyverfogó, husz évet meghaladott férfiakat, hogy Kánaán földjét elfoglalják.

Mózes tévedett ugyan ebbeli várakozásában, mert a nép nem érzett magában bátorságot a neki szánt vállalkozásra, de a negyven évi pusztai vándorlás végén egy újabb nemzedék támadt, a mely legyőzte Szicbont, az emoriták királyát és Ógot, Básán királyát.

Mózes tehát, az isteni tanító, azzal fejezte be dicsőséges pályáját, hogy hadidiadalaival megriasztotta Kánaán népeit és elősegítette a halála utáni legyőzetésüket.

Józua még félig-meddig mint próféta szerepel ugyan, de előttünk mégis inkább mint nagy hadvezér áll, a kinek dicsősége elhomályosítja a vezérlete alatt álló hősöket, a kiknek nevei talán ennek folytán nem jutottak reánk.

Az ország Józua halálakor meg volt hódítva, de békéje korántsem volt még biztosítva és egymásután törnek be a szomszéd népek az egyes törzsek területeire és e szomorú idők hősöket teremtenek, kik megmenetik hazájukat és ezen érdemök fejében állandó vezéri méltósághoz jutnak.

Nem tudjuk a birák mindegyikéről, hogy kik ellen viselt háborút, de az ő egyedüli tisztjük a hadviselés volt, míg a vallásos életre nem igen gyakoroltak hatást. Csak Gedeonnak voltak e tekintetben is érdemei, mert ő lerombolta szülővárosában Ofrában a Báál szobrát, mielőtt a midjániták ellen hadat vezetett volna. De ha a birákban nem láthatunk mást, mint kiváló hősöket, mégis többekről közölök olvassuk, hogy »Isten szelleme szállta meg őket«, a mit a vitézség fölébredésére kell értenünk. (Birák 3, 10; 6, 34; 11, 29; 14, 6.)

Egész magában álló jelenség ezen korban Debora a prófétanő, a ki ugyan harci babérokat nem szerzett, de a nép olyannyira bizott az ő vallásosságában, hogy Bárak csak azon feltétel mellett vállalta a vezérséget a Jábin ellen indítandó háboruban, ha ő is jelen lesz. (U. i. 4, 4 kk.)

Különös figyelmünket vonja magára Jefta is, az ammoniták legyőzője, a kit a veszélyeztetett törzsek, noha alacsony származásu és lenézett volt, mégis megtettek fejüknek.

Hogy mennyire fogyatékos volt még ezen időben a Tóra ismerete, eléggé kitetszik abból, hogy Jefta egy rosszul értelmezett fogadalom folytán saját leányát hozta áldozatul Istennek.

A hős iránti tisztelet azonban oly nagy volt az utókornál, hogy a prófétai történetíró minden rosszaló megjegyzés nélkül örökitette meg még ezen tettét is. De még jellemzőbb a bibliai hőskor vallási elvadulására Sámson története.

a dicsőülttel egyetemben 1000 koronás és annak elhalálózása után az ő nevére 1500 koronás alapítványt tett egyesületünknel. Dr. Bacherné az egész összeget egyesületünknek adományozta és erre vonatkozó mély hálára kötelező elhatározását a következő, f. é. november hó 25-én kelt levélben közölte e lapok szerkesztőjével:

Engedje meg, hogy az Orsz. Rabbiegyesület tagjainak szives köszönetet mondjak azon intézményesen hozzám juttatott 740 kor.-nyi összegért, mely özvegyi járulék címen volna hivatva anyagi segítségemre lenni.

Mivel azonban erre nincsen szükségem, kérem, kegyeskedjék ezen összeget azon alapítványhoz csatolni, mely boldogult Uram és az én nevemet viseli; hadd szolgálja ugyanazon célokat, a melyeket az Orsz. Rabbiegyesület eme lelkes barátja annak kitűzött. Az összeget egyben az egyesület pénztárosának fogom juttatni.

Fogadja igaz nagyrabecsülésem kifejezését, melylyel vagyok
hálás hive

Özv. Dr. Bacher Vilmosné.

– Az Országos Rabbiegyesület elnöksége körlevélben felkérte a rabbikat, hogy a szószéken és más uton-módon hassanak oda, hogy hiveik, valamint a hitközségek és az azokban fennálló intézmények a had kölcsön jegyzéssel hazafias áldozatkésztségüknek minél fényesebb jeleit adják. Az egyesület maga 6000 koronát jegyzett.

Krónika.

– A háboru. A ki hivatva lesz majdan a reánk szakadt nehéz napok nagy eseményeinek jelentőségét méltatni és a történetíró köteles pártatlanságával késő nemzedékek emlékezetébe vésni e borzalmasan nagy-szerű idők tanuinak megörökítésre méltó cselekedeteit, hódoló elismeréssel fog adózni vallásunk hiveinek. Nem ezeknek a lapoknak feladata az utókor számára megőrizni annak tanubizonyságait, hogy a zsidók milyen áldozatokkal pecsételték meg a hazához való izzó szerelmüket, hogy milyen tettekben nyilatkozott meg lobogó lelkesedésük a nemzet nagy ügyéért és hogy mily siető készséggel, a szívnek mily ujjongó örömeivel hozták meg azokat az áldozatokat, a melyekre a szent ügyért való hevülésből eredő lelki kényszer hívta őket. A csatatereken a vitézség, a hősiesség csodáit művelik. A legjobb, legmegbízhatóbb, legbátrabb katonák. Mintaképei a kötelességtudásnak és buzgalomnak, a fegyelemnek, a kitarításnak, a harcedzettségnek, a halálmegvető elszántságnak. Itthon pedig bámulatos arányokban nyilvánul az áldozatkésztség. Mindenki iparkodik elsőnek lenni a szeretet oltárai mellett. Mily versenye a segítségére sietőknek, mily özöne az adományoknak, mily leleményessége a szent ügyért buzgólkodóknak! Minden hivalkodástól menten szólunk erről. Teljes tudatában vagyunk annak, hogy akkor is, midőn a legnagyobb áldozatokat hozzuk, csak mulhatatlan kötelességet teljesítünk a haza, ennek védőivel

és azokkal szemben, a kik szenvednek érte. Ezzel dicsekedni nem lehet, ezért elismerés vagy hála nem jár, de meg szabad és meg kell állapítanunk, hogy felekezeti testületeinket és hiveinket kötelességtudás és áldozatkészség tekintetében senki sem szárnyalta túl az erők megpróbáltatásának e komoly napjaiban.

Nem szólhatunk e helyen azokról a nagy akciókról, a melyekben vallásunk hivei a legmagasabb foku buzgalommal részt vesznek vagy a melyeket ők indítottak meg, csak néhány, e lapok hivatásánál fogva szemkörünkbe toluló példáját mutatjuk be a zsidóságot átható hazafias lelkesedésnek.

A Pesti Izr. Hitközség a következő körlevelet intézte az ország valamennyi hitközségéhez:

10319.

1914. sz.

Nagytekintetű Elnökség!

Igen tisztelt hitfeleink!

A nagy küzdelemben, melyet a nemzet most a szabadságért és igazságért viv, a magyar zsidó hitközségek és más felekezeti testületek minden tagja résztvesz testileg vagy legalább lelkileg.

A kik itthon maradtak, azoknak lelke is ott van a küzdőkkel és ha nem másképp, hát úgy szolgálják a nagy és szent ügyet, hogy tehetségükhöz képest meghozzák anyagi áldozataikat a sebesültekért, a hadbavonultakért és azok családjaiért. Ámde az alulirt előljáróság azon véleményen van, hogy a hitközségek és Chevra Kadisák, mint olyanok, sem vonhatják ki magukat akkor, midőn a haza oltárán áldozatot kell bemutatni, sőt hogy kötelességük, már a jövő nemzedéknek való példaadás céljából is, annak felajánlásával, mi anyagi becsén kívül, vallási és érzelmi értéket is jelent, tanusítani, hogy a nemzet küzdelme mennyire felekezeti ügy is, hogy e nagy időkben áldozni, mennyire képez vallásos cselekedetet is.

Előljáróságunk ezért elhatározta, hogy a hitközség tulajdonát képező egy teljes tóraszerelvényt (kelé kodest) fog az „Aranyat Vasért“-alaphoz adományozni és hogy felhívja a hazai összes hitközségeket és Chevra Kadisákat, hogy hitközségünk példáját követve, szintén adományozzanak egy-egy kelé kodest a szent célnak, hogy a köz javát ekkép is előmozdítsák és a zsidó hitközségek és testületek régi jó hírnevét ekkép is növeljék.

Midőn azon reményünknek adunk kifejezést, hogy az igen t. Elnökség ezen eszménket helyeselni és azt megvalósítani fogja, maradunk

Budapest, 1914 október hó

hazafias és hittestvéri üdvözlettel

a Pesti Izr. Hitközség Előljárósága:

Dr. Weiszbürg Gyula s. k. titkár

Adler Lajos s. k. elnök

Az Izr. Orsz. Irodája körlevelet intézett a községkerületi elnökökhöz, a melyben meleg és nyomatékos szavakkal lelkökre köti, hogy minden rendelkezésükre álló eszközzel hassanak oda, hogy a kerületükbe

tartozó hitközségek és azok intézményei minél nagyobb összegeket jegyezzenek a hadikölcsönből.

– *Az Országos Rabbiképző-intézet* felső tanfolyamának hallgatói egyhangu lelkesedéssel elhatározták, hogy kiveszik részüket a hazafias munkából és nem élve törvényben biztosított előjogaikkal, följánlják szolgálataikat a hadvezetőségnek. Az intézetben fennálló ifjúsági egyesületeknek évek hosszú során át gyűjtött szerény vagyonának legnagyobb részét pedig a hadikölcsön kötvények jegyzésére fordítják. A tanári kar és az intézet vezérlő bizottsága örömmel vette ezt tudomásul. Dr. *Blau Lajos* igazgató és Dr. *Mezey Ferenc*, a vezérlő bizottság elnöke biztosították a lelkes ifjakat, hogy az intézettől eddig nyújtott támogatást tovább is élvezni fogják és tanulmányi idejük megállapításánál méltányló tekintettel lesznek elhatározásuk hazafias értékére.

A rabbijelöltek hazafias elhatározását Dr. *Mezey Ferenc Hazai Samu* báró honvédelmi miniszterrel közölte, a ki azt folyó hó 8-án 180277. sz. a. kelt rendeletével »megelégedéssel és köszönettel vette tudomásul« és őket a vezérlő bizottsági elnök felterjesztéséhez képest Budapesten és pedig oly szolgálatra osztotta be, hogy rituális élelmezésben részesülhessenek.

– *Az Orsz. Izr. Közművelődési Egyesület* a honvédelmi miniszterium hadsegélyző hivatalának jóváhagyásával ezüst gyűrűket hoz forgalomba, a melyeket a következő felirat díszít: »Isten az én erősségem. 1914. A jólét megment.« A gyűrűk, melyeknek ára 2 korona, a nemes-célu vállalat lelkes kezdeményezőjénél Dr. *Hevesi Simon* rabbi, az Omike társelnökénél (Budapest, Wesselényi-utca 10) rendelhetők meg. Az elárusításukból eredő tiszta jövedelmet fele részben a hadsegélyző hivatal útján az elesett katonák özvegyeinek és árváinak segélyezésére fordítják, fele részben pedig az Omike hadsegítő és jóléti intézményeinek juttatják.

– *A Chevra kadisák* a temetőkön diszsorokat nyitnak a harctereken elesett és hazaszállított, valamint a sebesülten hazatért és itthon meghalt katonák tetemei számára. A haza szolgálatában elvérzett hősokeket a felekezet halottjainak tekintik és nagy diszszel temetik őket.

– *Templomainkban* a tóraolvasás alkalmával bőségesen adakoznak mindazoknak az intézményeknek céljaira, a melyek a háboru okozta szenvedések enyhítésére alakultak. Az istentisztelet keretei imákkal bővülnek, a melyek tartalmukat a nagy nemzeti ügyből meritik, hazafias beszédek lelkesítik a hiveket, áldozatkészségre buzdítják és kitartásra intik őket, bátorítják az aggódókat és vigaszt nyújtanak a gyásztól lehajtottaknak. Dr. *Kiss Arnold* »Az Isten lát« című gyönyörű ünnepi beszéde és Dr. *Venetianer Lajos* »Fohászok« című magasztos imái maradandó becsü termékei a rabbikar hazafias papi munkájának.

Végezetül a német hitrokonainkat irányító szellem jellemzésére eredeti szövegében közöljük a német zsidóságot képviselő két magastekintélyű egyesületnek a háboru kitörésekor a német zsidókhöz intézett következő felhívását:

– *An die deutschen Juden!* In schicksalsernster Stunde ruft das Vaterland seine Söhne unter die Fahnen.

Dass jeder deutsche Jude zu den Opfern an Gut und Blut bereit ist, die die Pflicht erheischt, ist selbstverständlich.

Glaubensgenossen! Wir rufen Euch auf, *über das Mass der Pflicht hinaus* Eure Kräfte dem Vaterlande zu widmen! Eilet freiwillig zu den Fahnen! Ihr alle – Männer und Frauen – stellet Euch durch persönliche Hilfeleistung jeder Art und durch Hergabe von Geld und Gut in den Dienst des Vaterlandes!

Berlin, den 1. August 1914.

*Verband
der deutschen Juden.*

*Centralverein deutscher Staatsbürger
jüdischen Glaubens.*

– **Halálozások.** *Büchler* Áron, a *jászberényi* hitközség főrabbiája október 28-án élete 75-ik évében elhunyt. Ötvennégy éven át lelkesedéssel és tántorithatatlan buzgalommal töltötte be hivatását, mély vallásosságu, nagy tudományu rabbi, ihletett szónok, az ifjuság gondos nevelője volt. Békeszeretete, szerénysége és szívének jósága meghódította számára a lelkeket és sikerült elsimitania az ellentéteket, a melyek a kongresszusi harcok nyomán az ő gyülekezetében is támadtak. Rabbik ivadéka volt és hivatásáért való lelkesedésének egyik szép tanujele, hogy három jeles fiát papi pályára nevelte, a kik az ő szellemében rátermettséggel és sikerrel működnek gyülekezeteinkben. Temetése a megyei és városi hatóságok, intézetek és testületek, valamint a szomszéd hitközségek részvétele mellett ment végbe. Utóda, Dr. *Kálmán* Ödön, fia *Büchler* Zsigmond, továbbá Dr. *Blumgrund* Naftali és *Breuer* Soma főrabbiak bucsuztatták. A város polgárságának nagy serege kísérte a temetőbe, a temetést követő napon tartott városi közgyűlésen pedig a polgármester indítványára jegyzőkönyvileg örökitették meg a vallás és a kultúra nagyérdemü szolgájának emlékét.

Mély meghatottsággal jegyezzük fel Dr. *Konrád* (Klein) József nyugalmazott kassai főrabbi elhunytát. A férfikor delelőjén, nem sokkal a papi pályáról való távozása után költözött el. Szíve felmondta a szolgálatot, midőn új munkakörben kezdte érvényesíteni képességeit, sokoldalú tehetségét. Több gyülekezetben működött és a köznapi felett kiemelkedő tehetségénél és alapos képzettségénél fogva a papi hivatásról való lemondása nem csekély veszteséget jelentett a felekezetre nézve. Irodalmi dolgozatai is értékes munkaerőinek sorába állították. A rabbikar közügyei iránt élénk érdeklődést tanusított és mindaddig, míg a papi pályát el nem hagyta, részt vett egyesületünk munkáiban és törekvéseiben. Felszólalásai mindenkor lekötötték a figyelmet, éleselmjűségéről és logikai fegyelmességéről tanuskodó és szónoki készséggel előadott érvei meggyőző hatással voltak gyűléseink tagjaira, a kiket könnyü szerrel meg tudott nyerni eszméi számára. Sokat és alaposan foglalkozott özvegyi segélyintézményünkkel és arra vonatkozó előadásaival és cikkeivel hálára kötelezte egyesületünket. Halála megrendítő hirtelenséggel következett be.

A legnagyobb csendben temették. Gyászbeszéd nem hangzott el ravatala felett. Úgy kívánta ő maga és óhaját teljesítették. Özvegye és három fia siratja. Mélyen lesújtva gyászolják a korán elhunytat, a kinek sirdombját bánatos megemlékezéssel övezzük.

Dr. Perls Ármin emlékezete. A pécsi hitközség október 27-én áldozott nagynevű főrabbija emlékének. A gyászünnepélyen a kitűnő halotthoz méltó módon jutott kifejezésre a hitközség hálája és hódoló kegyelele. Az emlékbeszédet Dr. Löw Immanuel szegedi főrabbi, Perls ifjúkori barátja mondotta abban a templomban, melyet ötödfél évtized előtt Löw Lipót szentelt fel. A remek beszéd, mely gyakran idézi Perls szavait, mesteri rajza a dicsőült egyéniségének és az olvasóra is azzal a mély hatással van, a melyet a gyászpompát öltött templomban egybegyült nagy hallgatóságra tett.

Felmentés a hadiszolgálat alól. Papnövendékek közül csakis a rendes hallgatók, tehát azok, a kik az év elején beiratkoztak, menthetők fel. A kik pedig tanulmányaikat befejezték, igazolni tartoznak, hogy valamely hitközség a törvénynek megfelelő módon megválasztotta őket. Reklamálhatók azok a jelenlegi népfelkelői szemlén alkalmasoknak bizonyult hitközségi alkalmazottak, a kik hatáskörükben *teljesen* nélkülözhetetlenek, úgy hogy távozásuk esetén az illető hitközségi intézmény működése fennakadást szenvedne. A hitközségeknek a felmentést kérelmező, teljes hitelességű okmányokkal felszerelt folyamodványai a községkerületi elnökségek útján vagy ezek nem létében közvetlenül az Izraeliták Országos Irodájához azonnal küldendők be, mely készségesen fogadja el és terjeszti fel illetékes helyre minden hozzá forduló hitközség kérvényét *pártszervezetre való tekintet nélkül.* December végén túl beérkező kérvények nem tárgyalatnak.

A peszachliszt ügyében. Az Izraeliták Országos Irodája az Országos Rabbiegyesület és több hitközség felkérésére felterjesztést intézett a miniszterelnökhöz, a melyben annak kimondását kérelmezi, hogy a közfogyasztásra szánt buza, árpa, rozs és tengeri liszt előállításának és forgalomba hozatalának szabályozása tárgyában 8681/1914 sz. a. kiadott rendelete 3. §-ának intézkedései a mácoszhoz szükséges lisztre nem terjednek ki. A fontos ügynek kedvező elintézése remélhető.

Tájékoztatásul. Mindazokat a cikkeket és más egyéb közleményeket, a melyek e lapokban fennállásuk óta aláírás nélkül jelentek meg, a szerkesztő írta.

TARTALOM: Egy békeszózat körül. Dr. Mezey Ferenc. — Az ítélet napjai. Dr. Klein Mór. — Egy öreg rabbi írómappájából. II. Dr. Schnitzer Ármin. — A péntekesti írásmagyarázatról. Dr. Flesch Ármin. — A háboru a bibliában. I. Dr. Steinherz Jakab. — Az Orsz. Izr. Iroda elnökségének levele az Orthod. Izr. Központi Iroda elnökéhez. — Egyesületi élet. — Krónika.